

Včelařova východiska v nejisté době

Snížení počtu včelstev a zvýšení počtu stanovišť

Podělíme-li celkový počet v současnosti chovaných včelstev (cca 700 000) rozlohou území Česka (78 866 km²), pak nám vyjde **snůšková plocha na 1 včelstvo asi 0,11 km²** (kruh o poloměru 190 m), tj. asi 8 včelstev/1 km². Při uvažované snůškové efektivní doletové vzdálenosti včel do 1 km je možné uvažovat jako efektivní plochu snůšky kruh o poloměru 1 km od úlu, tj. **snůšková plocha na 1 včelstvo asi 3,1 km²**. Již z porovnání těchto jednoduchých výpočtů je zřejmý nesoulad skutečného počtu chovaných včelstev oproti minimálnímu počtu včelstev při jejich efektivní snůšce, tzn. že současné reálné převčelení tak může být až **tricetnásobné**. S ohledem na současný dlouhodobý problematický růst počtu včelstev (posledních cca 10 let se počet včelstev kolísavě pohybuje v rozmezí 600–700 tisíc) zaznamenané stále častěji s tímto problematickým růstem také růst problémů (hromadné úhyny včelstev, dokonce úhyny i na celých stanovištích; nárazové snůšky a stále častěji roky téměř bez snůšky a medu). Zdá se tedy, že růst počtu včelstev již postupně naráží na mez únosnosti prostředí, tj. úživnosti¹ (viz obr. 1).

Snížení počtu včelstev na jednom stanovišti se jeví jako krok správným směrem. Pozvolné metodicky řízené snižování početnosti včelstev v naději k účinnému obrácení tohoto neblahého stavu je jistě chovatelsky přínosné a žádoucí. Opakem je pak zcela neřízený chaoticky kolísavý růst a pád početnosti včelstev (v horní mezi únosnosti) s následným vysilujícím hledáním neznámého viníka bez naděje na nalezení řešení z důvodu působení řady negativních činitelů uvedených v úvodu tohoto článku.

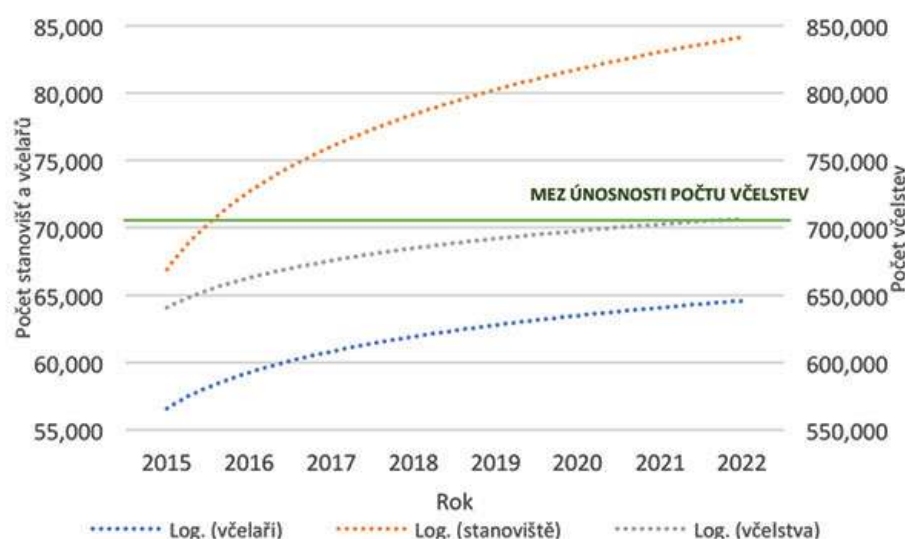
Současně s tímto krokem je jisté na místě zvýšení počtu stanovišť (bez navýšení celkového počtu včelstev) v místě, kde stanoviště poskytuje příznivější podmínky pro život včelstva. I k tomuto kroku již řada včelařů (např. po negativních zkušenostech s úhyny) následně přistoupila (viz na obr. 1 zvyšující se počty stanovišť).

Svědomití včelaři a také i některé včelařské organizace si již pro svá katastrální území mezní kapacity včelstev závazně stanovili a nepřekračují je (znají i přípust-

Současná neutěšená doba s sebou nese mnoho nejistot, které byly včelaři do nedávna zcela neznámé. Nízká a stále se snižující rozmanitost a úživnost přírody, dlouhodobé setrvalé převčelení krajiny, nízká vstřícnost vlastníků zemědělských pozemků k výsevu trvalých květnatých porostů (biopásy) a k výsadbě plodonosných keřů a dřevin (stromoradií podél cest) a s tím související snižující se snůšková nabídka krajiny. Nedílnou součástí i možným důsledkem těchto jevů je již dlouho diskutovaná klimatická změna s neočekávanými změnami počasí a silnými přírodními ničivými živly. Stále se opakující hromadné úhyny včelstev i na celých stanovištích s důsledkem nárazového nedostatku oddělků v místě vysokých ztrát včelstev má s těmito jevy dozajista také souvislost.

Zcela nečekaně se pak mohou přidat skokově se zvyšující cena cukru v souvislosti s prudkým nárůstem cen energií, karanténní opatření apod. Toto všechno jsou nežádoucí činitelé významně se podílející na součas-

ném neblahém stavu chovu včelstev plném nejistoty z neočekávaných změn a nestability, který uzavírá včelaře do zdánlivě bezvýchodné situace. Jak tomuto stavu čelit s vírou a s nadějí k obrácení a k nápravě?

Obr. 1: Významný nárůst počtu stanovišť (85 tis.) oproti počtu včelařů (65 tis.) a včelstev (715 tis.); informační zdroj (ČMSCH, r. 2022). Mez únosnosti počtu včelstev prostředím je naznačena zelenou čarou

¹) únosnost prostředí (ekologie): největší množství jedinců jednoho druhu, které je určité stanoviště schopné uživit, poskytnout prostor, úkryt a ostatní životní podmínky, aniž by v populaci došlo ke stresovým projevům z nedostatku některého životně nezbytného zdroje

né meze volnosti, tj. početní i stanovištní rezervu), s vědomím toho, že takový prozřetelný přístup současný problematický stav jistě krátkodobě stabilizuje a upokojí. Současně v naději pracují na směrném plánu ve střednědobém horizontu (na dalších 10 let) cíleného stabilního maximálního počtu včelstev.

Zvýšení úživnosti a rozmanitosti krajiny

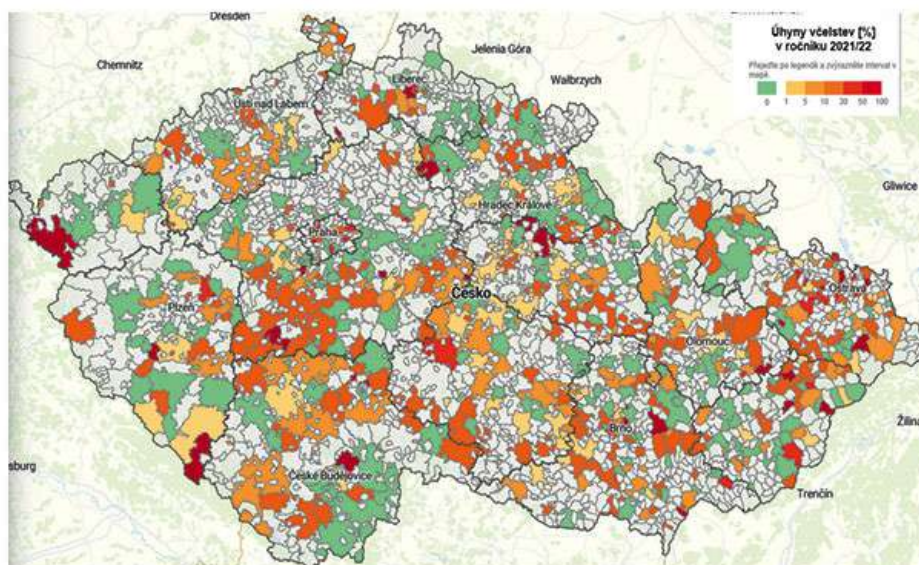
Krajina je významem tohoto slova něčím na kraji, tj. na okraji. Sedláci a zemědělští hospodáři kdysi slovem „krajiny“ označovali neobhospodařované části půdy na okraji jejich zájmu, tj. na kraji polí a rolí. Krajiny polí, též „lada“, tak zůstávaly „ladem“ součástí přírody, tj. „v souladu s přírodou“ člověkem nedotčené, a zastávaly až do nástupu intenzifikace a těžké mechanizace svou stabilizační roli úživnosti a rozmanitosti přírody, kdy se ze zemědělských krajin stal pojem sjednocenější a širší, tj. nám známá krajina „kulturní“. Kulturní krajina nám dnes, právě díky moderním technologiím a mechanizaci, umožňuje snadnou výsadbou květnatého stromoví a keřů, ideálně rovněž plodonosných, zvýšit úživnost přírody a krajiny a navrátit jí tak zpět „přírodní soulad“. Plodonosných dřevin je k výběru řada, z keřů – maliník, ostružiník, angrešt, rybíz, muchovník (Amelanchier), kamčatské (zimolez) i kanadské borůvky, ovocné hlošiny či plodové růže, nebo ze stromků – dřín, višň, třešeň, slivoň, mirabelka, meruňka, broskvoň, jabloň, hrušeň, mišpule, kdouloň, moruše, kaštanovník, jeřáb, nebo např. pozdně kvetoucí keře a dřeviny – jerlín japonský, svitel latnatý, třezalka rozkladitá, ořechoplodec klandonský, komule Davidova apod. Možný výskyt producentů medovice i „loupení“ včel na sladkých ovocných plodech úživnost krajiny významně zvyšuje. Výsadba květnaté zahrady či stromoví podél cest nebo v obecním parku (spolupráce s obcemi, kraji a místními akčními skupinami i neziskovými organizacemi), obnova remízků a mezí, tj. „ladu původních krajin“, jako součást pozemkové úpravy zemědělských pozemků (díky spolupráci s vlastníky) je jistě krok správným směrem. Dnes krokem nejen žádoucím s ohledem na časový posun přirozeného nástupu kvetení (až po cca 5 letech od výsadby), ale už i nanejvýš nezbytným z důvodu působení negativních činitelů uvedených v úvodu tohoto článku. Štěstí přeje připraveným, proto řada včelařských organizací i mnoho prozíravých včelařů již začalo, nebo dokonce dlouhodobě spolupracuje s obcemi, kraji, vlastníky zemědělských pozemků i zemědělskými hospodáři, aby pro včelstva zajistili výsadbou a výsevem květnatých

porostů co nejbohatší, nejrozmanitější, a především trvalou snůšku nektaru, případně medovice. Zvýšení úživnosti krajiny zvyšuje její ekologickou stabilitu a tím i stabilitu početnosti chovaných včelstev. Ve střednědobém časovém horizontu pak brání prudkému početnímu poklesu chovaných včelstev. Z dlouhodobého hlediska navíc zachovává a může i zvýšit početní rezervu pro chov včelstev díky příznivějším podmínkám pro život včelstva.

Spolupráce s jinými včelaři a včelařskými organizacemi (zajištění náhradních oddělků včelstev)

Pokud se významné úhyny včelstev (ztráty nad 5 %) i hromadné úhyny celých stanovišť v konkrétních katastrálních územích, byť nepravidelně, opakují (viz veřejně přístupná internetová databáze 2018–2023 COLOSS: Monitoring úspěšnosti zimování včelstev, viz obrázek 2) je

jistě na místě zvážit užší spolupráci mezi včelaři i včelařskými organizacemi, které doposud takové ztráty včelstev nepostihly. Vzájemná výměna zkušeností i konkrétních číselných ukazatelů (počty stanovišť, počty včelstev dle katastrálních území) bezpochyby napomáhá snaze odhalit možné příčiny (převčelení, nízká úživnost, řídká výsadba keřů a stromů podél cest, nízká součinnost hospodářů a vlastníků zemědělských pozemků atd.). Současně je vítanou příležitostí pro vzájemnou pomoc s ozdravením chovů a zajištění dostatečného oddělků včelstev po hromadných úhynech. Pořekadla „Kdo pomůže, bude mu pomoheno“ či „Kdo nemnoží, živoří“ bychom měli při tom mít na paměti. Předvídavost je jistě na místě i u včelařů a včelařských organizací, které doposud žádné významné úhyny (nad 20 %) včelstev nepostihly. Z veřejných diskusí na sociálních sítích (např. Včelařské fórum) je zřejmé,

Obr. 2: Mapa úhynů včelstev v % v ročníku 2021/2022 (COLOSS: Monitoring úspěšnosti zimování včelstev: https://gis.upol.cz/coloss/ztraty_vcelstev/).

že každoroční úhyny včelstev jsou jedním z předních témat diskutujících. Z diskusí vyznívá dělení na dva typy včelařů (i organizací). První typ už má osobní zkušenost s hromadnými úhyny, je z nich už poučen a usilovně pracuje na hledání východiska (nikoliv viníka) z tohoto stavu, a také se mu to daří. Je ve značné výhodě oproti druhému typu včelaře, který na takovou zkušenost teprve čeká. Mnohdy s přesvědčením a tvrzením, že jeho se úhyny přeci netýkají, protože dodržuje řádnou metodiku chovu a léčení. Teprve čas ukáže, zda přibude poučených včelařů i účinných východisek z tohoto neblahého stavu. Očekávané letošní zveřejnění ztrát včelstev za roky 2022/23 z veřejně dostupných dat projektu COLOSS se již nezadržitelně blíží. Veřejně dostupné sociální sítě naznačují, že i v tomto roce lze předpokládat významné úhyny (viz obr. 3). Věříme, že nám tato data napomohou k úspěšnému odhalení příčin a nalezení východiska.

Zvýšení duchovního povědomí včelaře

Duchovní povědomí včelaře roste s vědomím toho, kolik dobrého nám toho včelky svou pílí a prací dávají. Ať v materiální oblasti (med a včelí produkty), tak zejména kolik nám toho dávají pro pokoj duše. A nic za to od nás nechtějí nazpátek. Možná právě nastává čas včelkám vrátit alespoň něco málo z toho, co od nich po léta darem dostáváme. Nejen hmotnými statky živ je člověk. K čemu by nám bylo neustálé soutěžení o co největší materiální zisk (převážně v podobě medu), když by se pomalu vytrácela radost a krása z našeho pozemského konání na tomto světě. Včela není jen hospodářské zvíře, jak by se na první pohled mohlo z nevědomosti zdát. Včelař, který uvažuje pouze v materiálním obrazu vidění světa s přesvědčením, že včela je tady přeci od toho, aby nám dávala co nejvyšší užitek, nemůže být, a ani není, ve skutečnosti včelařem. V takové myšlence nehledejme světlo duchovnosti,

a kdo si to myslí, natož to pak říká, není vědomým člověkem. Dokážeme si vůbec představit, že v nevědomosti můžeme naši neustálou chamtivostí dovést naše včelstva až na pokraj záhuby? Jaké by to pak bylo, kdybychom zjara neslyšeli žádný radostný „zpěv“ včel na kvetoucí vrbě jivě právě probuzených slunkem ze „zimního spánku“? Něco podobného zažila americká krajina v důsledku zemědělské intenzifikace a je barvitě vykreslena v ekologickém bestselleru Tiché jaro (Silent spring) americké biologky a spisovatelky Rachel Carson popisující nečekané fatální důsledky aplikace DDT na ptáčí populace v USA v 50. letech minulého století. „Tento způsob jara zdál by se být poněkud nešťastným“, abychom parafrázovali známý výrok Rudolfa Hrušínského z filmové podoby knihy Vladislava Vančury Rozmarné léto. Naslouchejme proto svému včelařskému srdci i svědomí a konejme pro včelky a tím i pro sebe jen to dobré. Jen tak můžeme nacházet pravdu (někdy bolestnou, avšak uzdravující) přinášející radost, krásu a pokoj duše nám i našim včelkám. Vnitřní pokoj duše včelaře je darem z nejvyšších, který vede včelaře k vyššímu duchovnímu zření, tj. k otevření včelařovy intuice (vnitřního zření otevřeným srdcem). Duchovní zření a vhled pod povrch věcí je pak včelaři odměnou za soucitnou lásku ke kráse všeho živého.

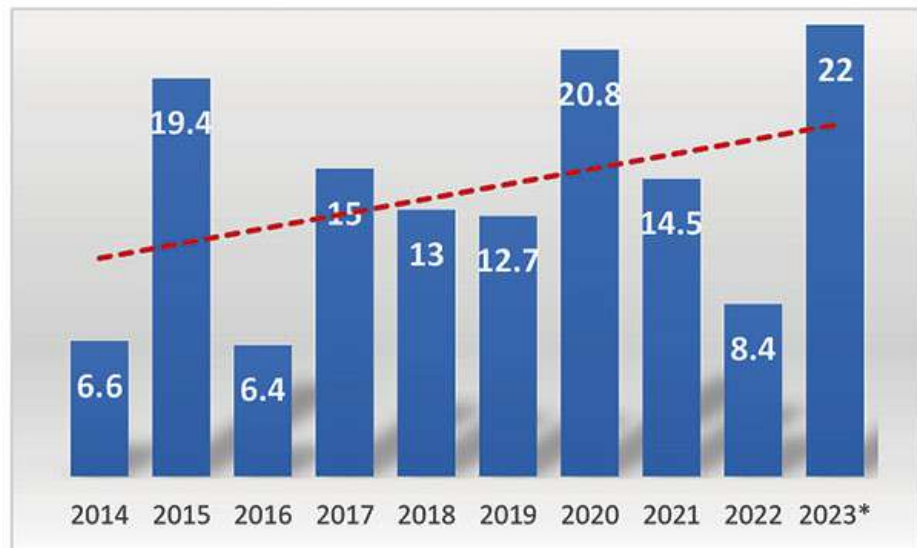
Včelařova východiska

Včelařovými východisky na cestě k nápravě rozhodně není zvyšování počtu včelstev (ve snaze snížit konečnou cenu medu) a už vůbec ne neustálé hledání viníků současného stavu a s tím související šíření rozbrojů a nepokoje. Není důležité, jakou rychlostí se na naší společné cestě pohybujeme, ale zda je to správným směrem. Klíčovými činiteli při hledání správného směru naší cesty jsou: snížení počtu včelstev (zvýšení počtu stanovišť), zvýšení úživnosti a rozmanitosti přírody a krajiny, spolupráce s jinými včelaři a včelařskými organizacemi (zajištění náhradních oddělků včelstev), spolupráce s vlastníky půdy, se zemědělskými hospodáři, s místními akčními skupinami, s neziskovými organizacemi, s obcemi i kraji (sázení stromů a keřů podél cest a v krajině). Štěstí přeje připraveným, na místě je prozíravost a předvídatost. Pevná víra a naděje, smysl pro krásu a z ní plynoucí radost, ať jsou nám světlem v tomto nejistém čase na naší cestě k nápravě a uzdravení. Kdo má víru, ať se přidá...

Mgr. Milan Hůla, ZO ČSV Seč u Chrudimi

Ing. Aleš Novák, ZO ČSV Nechanice

Ilustrační foto Zdeněk Dukát (2) a Josef Permedla

Obr. 3: Úhyny včelstev v % v letech 2014–2022 (COLOSS: Monitoring úspěšnosti zimování včelstev). Poznámka: červená čára naznačuje trend růstu, *rok 2023 je nekvalifikovaný odhad.

